

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

„ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

Пантелеймонов А.В.

04 2019 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

СТРАХУВАННЯ

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)

Галузь знань 07 «Управління та адміністрування»

Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

Спеціалізація _____

Вид дисципліни обов'язкова

Факультет Економічний факультет
(назва підрозділу)

20 19 / 20 20 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою економічного факультету

Протокол № 3 від “ 20 ” березня 2019 року

Розробники програми: Загорська Д. М., кандидат економічних наук, доцент

Програму схвалено на засіданні кафедри « Фінанси, банківська справа та страхування »

Протокол № 8 від “ 28 ” лютого 2019 року

Завідувач кафедри Фінансів, банківської справи та страхування

Глущенко В.В.

(підпис)

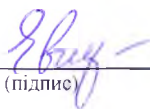
(прізвище та ініціали)

Програму погоджено методичною комісією економічного факультету

(назва факультету, для здобувачів вищої освіти якого викладається навчальна дисципліна)

Протокол № 7 від “ 12 ” березня 2019 року

Голова методичної комісії економічного факультету

Свтушенко В.А.

(підпис)

(прізвище та ініціали)

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Страховання» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми Фінанси, банківська справа та страхування підготовки фахівців першого бакалаврського рівня вищої освіти
(назва рівня вищої освіти, освітньо-кваліфікаційного рівня)

Спеціальності _____ 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» _____
Спеціалізації _____

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є ознайомити студентів з основними питаннями дисципліни «Страховання» та здійснити послідовне формування у студентів знань страхового захисту майнових інтересів юридичних і фізичних осіб на випадок настання ризикових ситуацій, організації страхового ринку та страхових компаній, а також формування уміння використовувати ці знання на практиці.

1.2. Основні завдання вивчення дисципліни є дати студентам необхідні теоретичні знання в галузі страхування; з'ясувати об'єктивну необхідність, сутність й роль страхування за умов розвитку економіки ринкового типу; ознайомити студентів з основними термінами, використовуваними в страхуванні, з основними видами страхування, що існують на українському ринку страхових послуг; висвітлити організацію та розвиток діяльності страхового ринку України, та його державне регулювання; вивчити діяльність страховиків, види страхових ризиків та шляхи підвищення фінансової стійкості страхування; навчити проводити аналіз ринку страхових послуг та оцінювати фінансову стійкість страхових компаній; дати студентам аналітичну інформацію про тенденції, що існують на українському ринку страхування.

1.3. Кількість кредитів 5 ЄКТС (денна)/ 4 ЄКТС (заочна)

1.4. Загальна кількість годин 150 год. (денна)/ 120 год. (заочна)

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
<u>Нормативна</u>	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
3-й	-
Семестр	
6-й	-
Лекції	
год. 60	год. -10
Практичні, семінарські заняття	
год. 30	год. -
Лабораторні заняття	
год. -	год. -
Самостійна робота	
год. 60	год. -110
Індивідуальні завдання	
год. -	год. -

1.6. Заплановані результати навчання

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

Інтегральна компетентність - Здатність розв'язувати складні задачі і проблеми у професійній діяльності або у процесі навчання у сфері фінансів, банківської справи та страхування, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій та характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК03. Здатність планувати та управляти часом.

ЗК08. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК13. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

Спеціальні (фахові предметні) компетентності

СК01. Здатність досліджувати тенденції розвитку економіки за допомогою інструментарію макро- та мікроекономічного аналізу, оцінювати сучасні економічні явища.

СК02. Розуміння особливостей функціонування сучасних світових та національних фінансових систем та їх структури.

СК03. Здатність до діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у тому числі бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

СК04. Здатність застосовувати економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.

СК05. Здатність застосовувати знання законодавства у сфері монетарного, фіскального регулювання та регулювання фінансового ринку.

СК10. Здатність визначати, обґрунтовувати та брати відповідальність за професійні рішення.

СК11. Здатність підтримувати належний рівень знань та постійно підвищувати свою професійну підготовку.

Програмні результати навчання

ПР02. Знати і розуміти теоретичні основи та принципи фінансової науки, особливості функціонування фінансових систем.

ПР04. Знати механізм функціонування державних фінансів, у т.ч. бюджетної та податкової систем, фінансів суб'єктів господарювання, фінансів домогосподарств, фінансових ринків, банківської системи та страхування.

ПР05. Володіти методичним інструментарієм діагностики стану фінансових систем (державні фінанси, у т.ч. бюджетна та податкова системи, фінанси суб'єктів господарювання, фінанси домогосподарств, фінансові ринки, банківська система та страхування).

ПР06. Застосовувати відповідні економіко-математичні методи та моделі для вирішення фінансових задач.

ПР09. Формувати і аналізувати фінансову звітність та правильно інтерпретувати отриману інформацію.

ПР10. Ідентифікувати джерела та розуміти методологію визначення і методи отримання економічних даних, збирати та аналізувати необхідну фінансову інформацію, розраховувати показники, що характеризують стан фінансових систем.

ПР11. Володіти методичним інструментарієм здійснення контрольних функцій у сфері фінансів, банківської справи та страхування.

ПР13. Володіти загальнонауковими та спеціальними методами дослідження фінансових процесів.

ПР14. Вміти абстрактно мислити, застосовувати аналіз та синтез для виявлення ключових характеристик фінансових систем, а також особливостей поведінки їх суб'єктів.

ПР17. Визначати та планувати можливості особистого професійного розвитку.

ПР21. Розуміти вимоги до діяльності за спеціальністю, зумовлені необхідністю забезпечення сталого розвитку України, її зміцнення як демократичної, соціальної, правової держави.

ПР23. Визначати досягнення і ідентифікувати цінності суспільства на основі розуміння місця предметної області у загальній системі знань, використовувати різні види та форми рухової активності для ведення здорового способу життя.

2. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Загальна теорія страхування.

Тема 1. Сутність, принципи і роль страхування.

Зміст: Історичне поява страхування та його розвиток. Сутність страхування, суб'єкти, об'єкти та його функції. Роль страхування в умовах ринкової економіки.

Тема 2. Класифікація страхування.

Зміст: Основні ознаки класифікації страхування. Види і форми страхування. Системи страхування.

Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання.

Зміст: Сутність страхових ризиків та їх класифікація. Оцінка ризиків у страхуванні. Страхування як складова ризик-менеджменту.

Тема 4. Страховий ринок.

Зміст: Сутність і структура страхового ринку. Учасники страхового ринку. Страховий ринок України.

Тема 5. Страхова організація.

Зміст: Поняття страхової організації. Діяльність страхової організації.

Тема 6. Державне регулювання страхової діяльності.

Зміст: Необхідність та значення державного регулювання. Ліцензування страхової діяльності. Договори страхування та їх особливості.

Розділ 2. Страхова організація та її діяльність.

Тема 7. Особисте страхування.

Зміст: Сутність та необхідність особистого страхування. Страхування життя. Страхування від нещасних випадків. Медичне страхування. Пенсійне страхування.

Тема 8. Майнове страхування.

Зміст: Сутність та структура майнового страхування. Страхування майна юридичних осіб. Страхування домашнього майна. Страхування автотранспортних засобів. Страхування кредитів.

Тема 9. Страхування відповідальності.

Зміст: Сутність страхування відповідальності та його види. Страхування цивільно-правової відповідальності транспортних засобів. Страхування професійної відповідальності.

Тема 10. Перестраховання та співстраховання.

Зміст: Економічний зміст перестраховання та його значення. Методи і форми перестраховання, сутність співстраховання. Порядок здійснення перестраховальних операцій.

Тема 11. Доходи, витрати і прибуток страховика.

Зміст: Сутність фінансової діяльності, доходи і витрати страховика. Особливості оподаткування страхової діяльності.

Тема 12. Фінансова надійність страхової компанії.

Зміст: Фінансова стійкість страховика і страхові резерви. Інвестиційна діяльність страховика і його тарифна політика.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		л	п	лаб.	інд.	с. р.		л	п	лаб.	інд.	с. р.
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Розділ 1. Загальна теорія страхування.												
Тема 1. Сутність, принципи і роль страхування.	12	5	2			5	10	1				9
Тема 2. Класифікація страхування.	12	5	2			5	10	1				9
Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання.	12	5	2			5	10	1				9
Тема 4. Страховий ринок.	13	5	3			5	10	1				9
Тема 5. Страхова організація.	13	5	3			5	9,5	0,5				9
Тема 6. Державне регулювання страхової діяльності.	13	5	3			5	10,5	0,5				10
Разом за розділом 1	75	30	15			30	60	5				55
Розділ 2. Страхова організація та її діяльність.												
Тема 7. Особисте страхування.	13	5	3			5	10	1				9
Тема 8. Майнове страхування.	13	5	3			5	10	1				9
Тема 9. Страхування відповідальності.	13	5	3			5	10	1				9
Тема 10. Перестраховування та співстрахування.	12	5	2			5	10	1				9
Тема 11. Доходи, витрати і прибуток страховика.	12	5	2			5	9,5	0,5				9
Тема 12. Фінансова надійність страхової компанії.	12	5	2			5	10,5	0,5				10
Разом за розділом 2	75	30	15			30	60	5				55
<i>Усього годин</i>	150	60	30			60	120	10				110

4. Теми семінарських (практичних, лабораторних) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Тема 1. Сутність, принципи і роль страхування.	2
2	Тема 2. Класифікація страхування.	2
3	Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання.	2
4	Тема 4. Страховий ринок.	3
5	Тема 5. Страхова організація.	3
6	Тема 6. Державне регулювання страхової діяльності.	3
7	Тема 7. Особисте страхування.	3
8	Тема 8. Майнове страхування.	3
9	Тема 9. Страхування відповідальності.	3
10	Тема 10. Перестраховання та співстраховання.	2
11	Тема 11. Доходи, витрати і прибуток страховика.	2
12	Тема 12. Фінансова надійність страхової компанії.	2
	Разом	30

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість годин (денна)	Кількість годин (заочна)	Форма контролю
1	Тема 1. Сутність, принципи і роль страхування.	5	9	тести
2	Тема 2. Класифікація страхування.	5	9	тести
3	Тема 3. Страхові ризики та їх оцінювання.	5	9	тести
4	Тема 4. Страховий ринок.	5	9	тести
5	Тема 5. Страхова організація.	5	9	тести
6	Тема 6. Державне регулювання страхової діяльності.	5	10	тести
7	Тема 7. Особисте страхування.	5	9	тести
8	Тема 8. Майнове страхування.	5	9	тести
9	Тема 9. Страхування відповідальності.	5	9	тести
10	Тема 10. Перестраховання та співстраховання.	5	9	тести
11	Тема 11. Доходи, витрати і прибуток страховика.	5	9	тести
12	Тема 12. Фінансова надійність страхової компанії.	5	10	тести
	Разом	60	110	

6. Індивідуальні завдання

Індивідуальним завданням для студентів при вивченні навчальної дисципліни «**Страховання**» є підготовка рефератів та дослідження ситуаційної вправи.

Теми рефератів

1. Історія виникнення і розвитку страхових відносин.
2. Економічна сутність і функції страхування в ринковій економіці.
3. Поняття страхового ринку. Класифікація страхових ринків.

4. Характеристика страхового ринку України.
5. Ліцензування страхової діяльності.
6. Організаційні форми страхових компаній.
7. Державне регулювання та ліцензування страхової діяльності.
8. Системи страхування.
9. Страхування як складова ризик-менеджменту.
10. Оцінка ризиків у страхуванні.
11. Структура страхових тарифів та особливості їх побудови в окремих галузях страхування.
12. Інвестиційна діяльність страхових компаній.
13. Обов'язкове страхування в Україні: призначення та види.
14. Страхування майна підприємств й організацій.
15. Страхування майна громадян і перспективи його розвитку.
16. Особисте страхування та перспективи його розвитку.
17. Страхування відповідальності, кредитних і підприємницьких ризиків.
18. Розвиток ризикових видів страхування на сучасному етапі.
19. Страхування зовнішньоекономічної діяльності та перспективи його розвитку.
20. Страхування в державному секторі економіки.
21. Стан, проблеми та перспективи розвитку перестраховання в Україні.
22. Особливості діяльності товариств взаємного страхування.
23. Фінансові основи страхової діяльності.
24. Проблеми та шляхи вдосконалення організації фінансів страховиків.
25. Соціальне страхування.
26. Економічний аналіз страхової діяльності.
27. Проблеми розвитку страхової справи в Україні на сучасному етапі.
28. Організація страхового ринку в промислово розвинених країнах світу.
29. Страхування в умовах інфляції.
30. Державні страхові фонди та резерви.

7. Методи контролю та критерії оцінювання

Методами контролю є:

- тестування;
- оцінка усної розгорнутої відповіді на питання;
- співбесіда;
- оцінка письмової відповіді на питання;
- вирішення задач;
- підсумковий контроль - письмовий іспит.

Критерії оцінювання контрольної роботи

Підсумкова оцінка за виконання контрольної роботи виставляються за двадцятибальною шкалою оцінювання знань.

Теоретичне завдання оцінюється (максимально 4 бали) за наступними критеріями:

Кількість балів	Критерії
4	Студент володіє системними знаннями навчального матеріалу та ефективно їх застосовує при написанні відповіді. Відповідь повна, ґрунтова, правильна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення основної та додаткової літератури. Студент може встановити причинно-наслідкові та між предметні зв'язки, робить аргументовані висновки, виявляє пізнавально-творчий інтерес до навчального матеріалу.
3	Студент в цілому володіє навчальним матеріалом, правильно користується економічними категоріями при відповіді на теоретичне питання, здатен навести основні формули, вирази, категорії з їх вірним поясненням. Може в цілому аналізувати навчальний матеріал, порівнювати та робити узагальнення, але відповідь базується суто на лекційному матеріалі без знання додаткового та/або допущені окремі несуттєві помилки при викладанні завдання.
2-1	Студент на рівні запам'ятовування викладає окремі частини навчального матеріалу на поверховому рівні, здатний описати суть окремих економічних категорій, процесів, але не може зробити узагальнення, висновки, встановити причинно-наслідкові зв'язки.
0	Студент не надав відповіді на завдання або відповідь подана з концептуальними помилками при її викладанні.

Тестове завдання складається з 5 тестів, кожне з яких максимально оцінюється у 2 бали (максимально 10 балів за виконання тестових завдань).

Неповною відповіддю вважається відповідь на тест, в якому нормативним є більш одного варіанта відповіді та якщо студент навів не всі правильні варіанти відповідей з можливих.

Якщо студент навів всі правильні варіанти відповідей - відповідь вважається правильною (1 бал).

Задачі оцінюються (максимум 5 балів за завдання) за наступними критеріями:

Правильна відповідь (5 балів) – це зафіксована письмово правильна відповідь та обґрунтована поясненнями.

Неправильна відповідь (0 балів) – це помилкове рішення або відсутність його зовсім.

Підсумкова оцінка за виконання контрольної роботи складається з суми трьох завдань: теоретичного, тестових та 2 задач, що складає з 24 балів загальної суми.

**Критерії оцінювання підсумкової письмової чотирирівневої шкали
(екзаменаційної роботи)**

Письмова (чотирирівнева шкала) экзаменаційна робота складається з теоретичного питання на 10 балів, 10 тестів на 10 балів та 2 задачі на 20 балів (максимальна кількість балів 40).

Теоретичне завдання оцінюється (максимально 20 балів) за наступними критеріями:

Кількість балів	Критерії
10	Студент володіє системними знаннями навчального матеріалу та ефективно їх застосовує при написанні відповіді. Відповідь повна, ґрунтова, правильна, логічна, містить аналіз, систематизацію, узагальнення основної та додаткової літератури. Студент може встановити причинно-наслідкові та міжпредметні зв'язки, робить аргументовані висновки, виявляє пізнавально-творчий інтерес до навчального матеріалу.
7	Студент в цілому володіє навчальним матеріалом, правильно користується економічними категоріями при відповіді на теоретичне питання, здатен навести основні формули, вирази, категорії з їх вірним поясненням. Може в цілому аналізувати навчальний матеріал, порівнювати та робити узагальнення, але відповідь базується суто на лекційному матеріалі без знання додаткового та/або допущені окремі несуттєві помилки при викладанні завдання.
4	Студент на рівні запам'ятовування викладає окремі частини навчального матеріалу на поверховому рівні, здатний описати суть окремих економічних категорій, процесів, але не може зробити узагальнення, висновки, встановити причинно-наслідкові зв'язки.
0	Студент не надав відповіді на завдання або відповідь подана з концептуальними помилками при її викладанні.

Тестове завдання складається з 10 тестів, кожне з яких максимально оцінюється у 1 бал (максимально 10 балів за виконання тестових завдань).

Неповною відповіддю вважається відповідь на тест, в якому нормативним є більш одного варіанта відповіді та якщо студент навів не всі правильні варіанти відповідей з можливих.

Якщо студент навів всі правильні варіанти відповідей - відповідь вважається правильною (1 бал).

Задачі оцінюються (максимум 10 балів за завдання) за наступними критеріями:

Правильна відповідь (10 балів) – це зафіксована письмово правильна відповідь та обґрунтована поясненнями.

Неправильна відповідь (0 балів) – це помилкове рішення або відсутність його зовсім.

Підсумкова оцінка за виконання письмової (чотирирівневої шкали) экзаменаційної роботи складається з суми балів за теоретичне питання на 10 балів, 10 тестів на 10 балів та 2 задачі на 20 балів (максимальна кількість балів за роботу 40 балів).

8. Схема нарахування балів

Приклад для підсумкового семестрового контролю при проведенні семестрового оцінювання для чотирирівневої шкали або для дворівневої шкали (екзамену або залікової роботи)

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання												Контрольна робота, передбачена навчальним планом		Індивідуальне завдання	Разом	Екзамен (для чотирирівневої шкали)	Сума
Розділ 1						Розділ 2						P1	P2				
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	P1	P2	-	60	40	100
1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	24	24				

T1, T2 ... T12 – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка	
	для чотирирівневої шкали	для дворівневої шкали
90 – 100	відмінно	зараховано
70-89	добре	
50-69	задовільно	
1-49	незадовільно	не зараховано

9. Рекомендована література

Основна література

Законодавчі акти

1. Конституція України. – К.: Вид-во «Право», 1996. – 56с.
2. Закон України «Про страхування» від 07.03.1996р. № 85/96-ВР (зі змінами і доповненнями).
3. Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про страхування»» від 04.10.2001р. № 2745-14.
4. Закон України «Про обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів» від 01.07.2004р. № 1961-IV.
5. Закон України «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків фінансових послуг» від 06.02.2003р. № 485-IV.
6. Закон України «Про недержавне пенсійне забезпечення» від 09.07.2003р. № 1057-IV.
7. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України «Про затвердження Ліцензійних умов провадження страхової діяльності» від 28.08.2003р. № 40.
8. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України «Про затвердження Рекомендацій щодо аналізу діяльності страховиків» від 17.03.2005р. № 3755.

9. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України «Про затвердження Методики формування резервів із страхування життя» від 27.01.2004р. № 24.
10. Розпорядження Державної комісії з регулювання ринку фінансових послуг України «Про затвердження Правил формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя» від 17.12.2004р. № 3104.

Підручники і навчальні посібники

Монографічна література

1. Адамчук Н.Г. Мировой страховой рынок на пути к глобализации / Н.Г. Адамчук. — М. : МГИМО, 2004. — 591 с.
2. Базилевич В.Д. Страхова справа / В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич. — 6-те вид. — К. : Знання, 2008. — 351 с.
3. Баранова В.Г. Фінансовий механізм функціонування страхової системи / В.Г. Баранова. — О. : Видавництво “ВМВ”, 2009. — 380 с.
4. Внукова Н.М. Страхування : навч.-метод, посіб. / Н.М. Внукова. — Х. : Бурун Книга, 2004. — 371 с.
5. Вовчак О.Д. Страхування: навч. посіб. / О.Д. Вовчак. - Л.: Новий світ — 2000, 2006. — 480 с.
6. Горбач Л.М. Страхова справа: навч. посіб. / Л.М. Горбач. - К.: Кондор, 2003. - 207 с.
7. Зубец А.Н. Страховой маркетинг / А.Н. Зубец. — М. : Анкил, 2008.— 254 с.
8. Осадець С.С. Страхування : підручник / С.С. Осадець. — 2-е вид. — К. : КНЕУ, 2002. — 599 с.
9. Пікус Р.В. Управління фінансовими ризиками : навч. посіб. / Р.В. Пікус. — К. : Знання, 2010. — 598 с.
10. Страхування: підруч. / [кер. авт. кол. і наук. ред. В.Д. Базилевич] - К.: Знання, 2011. - 608 с.
11. Страхування: підруч. / [кер. авт. кол. і наук.ред. С.С. Осадець] - К.: КНЕУ, 2006. - 599с.
12. Страхування. Навч. посіб. / Фисун В. І., Ярова Г. М. – К.: Центр учбової літератури, 2011. – 232 с.

Допоміжна література

1. Внукова Н.Н. Практика страхового бізнеса / Н.Н. Внукова. — К. : Либра, 2004. — 75 с.
2. Гаманкова О.О. Ринок страхових послуг України: теорія, методологія, практика / О.О. Гаманкова. — К.: КНЕУ, 2009. — 283 с.
3. Ганслі М. Теренс Соціальна політика та соціальне забезпечення за ринкової економіки / М. Теренс Ганслі : Пер. с англ. — К. : Основи, 2006. — 437 с.
4. Клапків М.С. Витоки національного страхового ринку України: навч. посіб. / М.С. Клапків, Ю.М. Клапків. - Тернопіль: Карт- бланш, 2003. - 276 с.
5. Мних Є.В. Страхування в Україні: сучасна теорія і практика. К. : Знання України, 2008. — 284 с.
6. Страховий та інвестиційний менеджмент: підручник / [В.Г. Федоренко, В.Б. Захожий, О.Г. Чувардинський та ін.]. - К.: МАУГІ, 2002. - 340 с.
- Шумелда Я. Основи актуарних розрахунків / Я. Шумелда. — Тернопіль, 2003.
7. Юлдашев Р.Т. Страховой бизнес: словарь-справочник / Р.Т. Юлдашев. — М. : Анкил, 2005. — 832 с.

10. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

http://www.rada.gov.ua	Офіційний сайт Верховної ради України
http://www.kmu.gov.ua	Офіційний сайт Кабінет Міністрів України
http://www.ukrstat.gov.ua	Офіційний сайт Державна служба статистики України
http://www.minfin.gov.ua	Офіційний сайт Міністерство фінансів України
http://www.dfp.gov.ua/	Офіційний сайт Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України
http://www.sigma.com/	Report of world insurance market Sigma
http://www.uainsur.com	Офіційний сайт Ліги страхових організацій України
http://arsenal-strahovanie.com/	ЧАО «Страховая компания «Арсенал Страхование»
http://forinsurer.com/	Интернет- журнал о страховании
http://www.academic.ru	Финансовый, экономический и др. словари
http://zakon1.rada.gov.ua	Законодавство України
http://liga.net	Інформаційне агентство ЛІГА Бізнес Інформ